

تفاوت هویتی نسل اول و دوم مهاجران افغانی به ایران

(مورد مطالعه: مهاجران هزاره‌ای مقیم قم در سال ۹۶)

* حسن خیری

** محمد عیسی رحیمی

چکیده

پس از بحران‌های اخیر در افغانستان، تعداد زیادی از شهروندان افغانستان (حدود دو میلیون نفر) که بیشتر آنان شیعه و از قوم هزاره بودند، به ایران مهاجرت کردند. اقامت این مهاجران، نه در قالب تعیین اردو گاه و مکان ویژه برای سکونت بلکه به صورت پراکنده و در اقصی نقاط کشور ایران صورت پذیرفته است. بسیاری از آنان سال‌های متمادی در ایران بوده و در نتیجه، نسل دومی از مهاجران افغانستانی شکل گرفته که تمام یا بیشتر زندگی خود را در ایران گذرانده و با فرهنگ ایرانی رشد یافته‌اند. این تحقیق بر آن است تا تفاوت هویتی، ملی و مذهبی این دو نسل از مهاجران را؛ یعنی نسلی که در افغانستان به دنیا آمده و بعد به ایران مهاجرت کرده‌اند و در سال ۱۳۹۶ مقیم قم بوده‌اند و نسلی که در ایران به دنیا آمده و در همین سال مقیم قم هستند؛ بررسی نماید. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و مسئله‌محور، از نظر نوع داده، کمی است که با روش پیمایشی و از ابزار پرسش‌نامه بر اساس مقیاس لیکرت به منظور دستیابی تغییرات در فرهنگ شیعه‌ای از قوم هزاره برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. یافته‌های به دست آمده از تحلیل استنباطی (آزمون T تک‌نمونه‌ای و آزمون T با دو نمونه مستقل) بیانگر آن است که فرهنگ قوم هزاره و شیعیان در بخش‌های مختلف هویت ملی، دینی - مذهبی، هنجاری - رفتاری در میان هر دو نسل دچار تغییر گردیده است.

کلیدواژه‌ها

مهاجرت، قوم هزاره، مهاجران، هویت ملی، هویت دینی.

۱. بیان مسئله

در طول تاریخ، شیعیان و قوم هزاره، نسبت به سایر اقوام ساکن در افغانستان ظلم بیشتری را تحمل کرده‌اند. شرایط بحرانی اخیر افغانستان و اوضاع نابسامان آن نیز سبب مهاجرت تعداد زیادی از شیعیان به ایران شده است.

مهاجرت و پناه‌گزینی؛ گرچه یکی از ابزارهای رهایی از دشمنان و دوری از مشکلات است، اما این پدیده، پیامدهای مثبت و منفی را در سطوح مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در پی دارد که در عرصه‌های مختلف ملی، دینی، رفتاری و گفتاری بروز می‌نماید. این وضعیت بدان سبب است که مهاجرین و پناهندگان با شرایط و محیطی مواجه می‌شوند که از نظر دینی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی با محیط قبلی آنان تفاوت دارد؛ به طوری که مجبور به پذیرش تغییرات زیادی در ابعاد مختلفی مانند: هویت ملی، دینی - اعتقادی، هنجار و رفتارهای خود می‌شوند.

این تحقیق به مطالعه تفاوت احتمالی و مقایسه‌ای وضعیت هویت ملی، دینی، هنجاری - رفتاری و تعلقات قومی، دو نسل از مهاجران قوم هزاره مقیم قم می‌پردازد. بدیهی است این تفاوت؛ گرچه می‌تواند ناظر به تأثیرات مهاجرت باشد ولی با توجه به تجربه متفاوت زیستی این دو نسل، نمی‌توان تفاوت‌های احتمالی را تنها به مهاجرت نسبت داد. این مطالعه تنها درصدد واکاوی تغییرات احتمالی در ابعاد سه‌گانه است. چنین مطالعاتی می‌تواند در آشکارسازی نقاط قوت و ضعف فرهنگی مفید واقع شده و متولیان امر را برای سیاست‌گذاری و گرفتن تصمیمات درست کمک نماید.

۲. فرضیات

۱. به نظر می‌رسد، نباید تفاوت معناداری از نظر هویت ملی بین دو نسل مشاهده گردد.
۲. به نظر می‌رسد، دوری از وطن و کاهش جامعه‌پذیری بومی، تأثیر منفی بر نسل دوم مهاجران از نظر هویت دینی و اعتقادی گذاشته است.
۳. به نظر می‌رسد، دوری از وطن و تأثیرات جامعه ایران، هویت هنجاری - رفتاری در نسل دوم مهاجران ضعیف‌تر از نسل اول باید باشد.

۴. به نظر می‌رسد، مشکلات ناشی از قرار گرفتن در اقلیت و نداشتن تجربه زیستی سختی در محیط بومی نسل دوم را به افزایش تعلقات قومی سوق داده باشد.

۳. پیشینه تحقیق

مهاجرت و پیامدهای آن از موضوعاتی است که همواره ذهن بشر را به خود معطوف کرده است. دانشمندان علوم دینی و غیردینی به‌ویژه متفکران سیاسی و اجتماعی؛ پدیده مهاجرت را از جهت علل، تأثیرات و پیامدهای آن مورد کنکاش قرار داده و مقالات و پایان‌نامه‌های متعدد در این باره تدوین یافته است، اما در مورد پیامدهای فرهنگی مهاجرت و تأثیر آن بر فرهنگ قوم هزاره، پژوهش پیمایشی انجام نگرفته است؛ هرچند در دهه اخیر، به‌وسیله برخی از محققین، پایان‌نامه‌ها و مقالاتی از نوع تحقیقات توصیفی - کتابخانه‌ای نگاشته شده است که می‌توان به نمونه‌های زیر اشاره کرد:

۱. پایان‌نامه «پیامدهای فرهنگی مهاجرت شیعیان افغانستان به ایران»؛ تدوین یافته توسط بسم‌الله مهدوی، که در بردارنده مطالبی همچون: پیامدهای دینی مهاجرت شیعیان در دو بُعد منفی و مثبت، پیامدهای فرهنگی و پیامدهای ادبی - رسانه‌ای است. می‌توان گفت از آنجا که جمع‌آوری داده‌ها و مطالعه انجام شده صرفاً کتابخانه‌ای بوده و نه میدانی، بخشی از تحلیل‌ها نزدیک به واقعیت نیست.
۲. پایان‌نامه «پیامدهای مهاجرت افغان‌ها به ایران از سال ۱۳۵۷»؛ اثر امیرخان محمدی که به مباحثی مانند: پیشینه مهاجرت، علل و عوامل مهاجرت افغان‌ها به ایران و پیامدهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و حقوقی پرداخته است.
۳. پایان‌نامه «پیامدهای فرهنگی بازگشت مهاجرین افغانستان»؛ که تبدیل به کتاب شده و پیامدهای پس از بازگشت مهاجران را بررسی کرده است. بر این اساس، می‌توان گفت؛ تحقیق حاضر بدون پیشینه واقعی است و لذا تاکنون مطالعه مقایسه‌ای بین دو نسل اول و دوم مهاجران هزاره‌ای مقیم قم انجام نشده است.

۴. مفهوم‌شناسی

۴-۱. هویت: هویت، کلمه‌ای عربی و ریشه آن از «هُو»؛ یعنی او گرفته شده است. از همین

«هُوَ» لفظ مرکب «هُوَ هو» یا «الهُو هو» ساخته شده که اسم مرکب و معرفه به «ال» است. معنای این اسم، «اتحاد به ذات» یا «انطباق با ذات» است. «اتحا به ذات»؛ یعنی یکی بودن موصوف با صفات اصلی و جوهری مورد نظر و هویت، اصل و حقیقت چیزی یا شخص و منسوب به سوی هو، چستی شیء کیفیت بودن شیء، را بیان می‌کند (معلوف، ۱۳۶۶، ج ۲: ص ۲۳۰۸؛ میرزایی، ۱۳۸۸: ص ۶۰۶). بنابراین، از منظر اهل لغت، هویت، فرآیندی است که فرد بدان شناخته می‌شود. از این که کیست؟ کجاست؟ چه بوده؟ خانواده، قبیله، نژاد، ملتش کدام است؟ پس هویت در بردارنده مجموعه صفاتی است که بدان موصوف را می‌شناسیم. در جامعه‌شناسی، هویت جنبه اجتماعی دارد و بر مفهوم گنش و نقش که انسان در زندگی اجتماعی بازی می‌کند، دلالت دارد؛ چنان که اروینگ گافمن و پیتز برگر، به این مطلب اظهار داشته و معتقدند که هویت به وضوح به مثابه امری نگریسته می‌شود که «به‌طور اجتماعی اعطا می‌شود، به طوری اجتماعی پایدار می‌ماند و به‌طور اجتماعی تغییر شکل می‌یابد» (آتویت، باتامور، ۱۳۹۲: ص ۹۵۴-۹۵۵؛ میرزایی، ۱۳۹۳: ص ۱۱۵)؛ بنابراین، هویت در اصطلاح جامعه‌شناسی بر ارتباط هویتی فرد با محیط و نقش و عضویت گروهی او تأکید می‌کند.

۲-۴. مهاجرت: در لغت به معنای: «ترک کردن دوستان و خویشان و خارج شدن از نزد ایشان یا فرار از ولایتی به ولایت دیگر از ظلم و تعدی، ترک دیار گفتن و در مکان دیگر اقامت کردن» (دهخدا؛ ۱۳۸۸، ج ۱۲: ص ۲۱۶۲) و در اصطلاح جامعه‌شناختی، «مهاجرت به تحرک جمعیت از یک محل جغرافیایی به محل دیگر اطلاق می‌شود» (کوئن، ۱۳۸۴: ص ۲۸۴).

۳-۴. قوم: به گروهی از افراد اطلاق می‌شود که به یک فرهنگ، زبان، آداب و رسوم تعلق داشته و از این طریق شناخته شوند (پانوف، ۱۳۸۲: ص ۱۱۲)، یا «گروه اجتماعی است که اعضای آن، احساس اشتراک در اصل و ریشه، ادعای تاریخ و سرنوشت مشترک و یک یا چند ویژگی متمایزکننده دارند و احساس یگانگی جمعی و همبستگی اجتماعی می‌کنند» (اوومن، ۱۳۸۷: ص ۴۴).

بنابراین، می‌توان گفت آنچه که در شکل‌گیری و تداوم قوم می‌تواند نقش اساسی ایفا نماید، فرهنگ، آداب و رسوم مشترک است؛ چنان که آقای سیلز نیز قوم را بر محور

فرهنگ تعریف می‌کند: «گروه قومی عبارت است از دسته متمایزی از جمعیت یک جامعه بزرگ‌تر که فرهنگ آن جامعه معمولاً با فرهنگ این دسته متفاوت است» (پانوف، ۱۳۸۲: ص ۴۴).

۴-۴. هزاره: نام طایفه‌ای از مردم افغانستان که بیشتر در نواحی کوه‌های هزاره‌جات بسر می‌برند و شیعه مذهب هستند و به زبان فارسی تکلم می‌کنند. هم‌چنین نام طایفه‌ای از طوائف خراسان که در نواحی نزدیک به مرز افغانستان سکنی دارند» (عمید، ۱۳۸۴، ج ۳: ص ۲۴۸۸).

۵. چارچوب نظری

فرهنگ و مهاجرت از موضوعاتی است که در مکاتب متعدد از جنبه‌های مختلف انسان‌شناختی، روان‌شناختی، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی مورد بحث و مطالعه قرار گرفته است. مکتب شیکاگو حاوی نظریات جامعه‌شناسی با رویکرد فرهنگی است، از جمله موضوعات بررسی شده در این رویکرد، مهاجرت است. از ابتدای دهه نخست قرن بیستم به وسیله ویلیام تامس و چند تن دیگر از دانشمندان اجتماعی مانند: رابرت پارک، ارنست برگس، لویس ویرث و رادریک مک‌کنزی پارادایم بوم‌شناسی (محیط زیست و اکولوژی) شهری در دانشگاه شیکاگو به راه افتاد. انگیزه‌های اصلی اجتماعی که این مکتب را توجیه می‌کرد، رشد سرسام‌آور جمعیت شهری و ورود مهاجران و مشکلات آن‌ها و به‌طور کلی، معضلات روزافزون اجتماعی در شهرها بود؛ زیرا ورود بی‌رویه مهاجرین در شهرها باعث می‌گردید تمام پیوندهای حیاتی خود را با چارچوب‌های اجتماعی (روستا) و ملی (لهستان) از دست بدهند و دچار سردرگمی و نومیدی شوند؛ به سمت انحرافات اجتماعی در حرکت باشند و به فقر و تنگدستی دچار شوند، بلکه افزون بر این، ناچار به تحمل زبان، آداب و رسوم و الزامات یک فرهنگ جدید ملی نیز بشوند (فکوهی، ۱۳۸۷: ص ۱۸۱-۱۸۲).

به نظر تامس و زنائیسکی در مرحله اول مهاجرت، افراد، ابتدا با از دست دادن ریشه‌های اخلاقی و تکیه‌گاه اجتماعی خود به شدت ضربه خورده و دچار بی‌ثباتی شخصیتی شده و روی به الکلیسم و انحراف می‌روند و سرانجام در فقر فرو می‌روند. در حالی که در مرحله

بعدی، افراد نسل دوم با از میان رفتن اثرات بی‌ثباتی اخلاقی، وارد عمل شده و گروه‌های جوان خُرده‌فرهنگ‌های فعال را تشکیل می‌دهند (همان).

لوئیس نیز از کسانی است که می‌گوید: مهاجرت و شهرگرایی در نوع پوشش، سخن گفتن، نحوه اندیشیدن، نوع فعالیت، مکان زندگی و نوع روابط اجتماعی تأثیر دارد (شارع‌پور، ۱۳۸۹: ص ۱۵۴-۱۵۵).

از آنجایی که قوم و مردم هزاره از کشور افغانستان به ایران مهاجرت کرده و بیشتر آنها از یک شیوه زندگی روستایی، وارد شهرهای مختلف جمهوری اسلامی ایران شده‌اند، می‌توان رویکرد فرهنگی مکتب شیکاگو را مبنای نظری تحقیق قرار داد؛ به این معنی که در این مطالعه این نظریه مورد تأیید است که فرد مهاجر با گسست فرهنگی بومی خویش مواجه شده و در فضای جدید نیز با پیش‌داوری و طرز تلقی متفاوت در مقایسه با بومیان روبرو است. جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی متفاوت، فرد مهاجر را به سوی رفتار متمایز سوق می‌دهد. بدیهی است مواجهه دو نسل مهاجر از نظر پیشینه هویتی و فرهنگی و سطح توقعات و انتظارات متفاوت بوده و این موجب شکل‌گیری هویت‌های متفاوت در عرصه‌های مختلف هویت فردی و اجتماعی آنان می‌گردد.

۶. روش‌شناسی تحقیق

در پژوهش حاضر، روش مطالعه پیمایشی بوده که از تکنیک پرسش‌نامه براساس مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت برای دستیابی تغییرات در فرهنگ قوم هزاره استفاده شده است. نمونه‌گیری در این تحقیق به روش احتمالی ساده و تصادفی می‌باشد. برای تحلیل پرسش‌نامه از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

برای سنجش هویت ملی، هفت پرسش مطرح شده و پرسش‌هایی چون افتخار به هزاره‌ای بودن، استفاده از لهجه هزاره‌ای، آمادگی جان‌فشانی برای دفاع از سرزمین، مهم‌نبودن قومیت‌های تاجیک و پشتون و هزاره‌ای و ازبک‌بودن بلکه مهم‌بودن زندگی در کشور، تمایل به بازگشت به میهن در صورت فراهم‌بودن زمینه بازگشت، ترجیح‌دادن مدل‌های ایرانی بر مدل‌های افغانی پرسیده شده است. برای سنجش هویت دینی، از

پرسش‌هایی مانند: نحوه احترام به قرآن کریم، ادای فریضه نماز و روزه، تبرک‌جویی و شرکت در مراسم‌های مذهبی استفاده شد. برای سنجش ابعاد هنجاری و رفتاری پرسش‌هایی از قبیل: طرح رویدادهای مهم زندگی به دوستان، آمادگی برای دادن قرض به یک هزاره‌ای، استفاده از لباس هزاره‌ای در بیرون از منزل و برای سنجش تعلقات فرهنگی قومی، پانزده پرسش از قبیل: ترجیح سنت پایوازی حتما بعد از انجام مراسم عروسی به وسیله خانواده عروس انجام شود (پدر، مادر و ..)، رعایت آداب خواستگاری و نامزدی، تقید به آداب تغذیه و سفره غذا مطابق آداب قوم هزاره، گوش دادن به موسیقی سنتی، میزان آشنایی با برخی اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها و صنایع دستی هزاره‌ای، تقید به انجام نذری بی‌بی در چهارشنبه آخر ماه صفر به عنوان یکی از سنت‌های قومی، میزان استفاده از صنعت خمک‌بافی برای تزئین منزل، لباس‌های خود و فرزندان، میزان آشنایی با رسم خانه بخشک و سایر آداب و رسوم در عید قربان، فطر و نوروز باستان مطرح شد.

۷. جامعه آماری

جامعه آماری عبارت است از: مهاجرین شیعه و قوم هزاره که در سال ۱۳۹۶ مقیم قم بوده‌اند؛ مهاجرانی که پس از حمله اتحاد جماهیر شوروی و اتفاقات پس از آن از افغانستان وارد شهر مقدس قم شده‌اند و مهاجرین افغانی که از نسل اول در قم متولد شده‌اند و بالاتر از پانزده سال هستند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۸. پایایی و روایی

برای بررسی روایی پرسش‌نامه، از روش روایی صوری^۱ و محتوایی بهره گرفته شده و از نظر کارشناسان و استادان گروه جامعه‌شناسی و علوم تربیتی مؤسسه آموزش عالی علوم انسانی جامعه المصطفی استفاده شده است. برای دستیابی به پایایی پرسش‌نامه، از شیوه آلفای کرونباخ سود برده شده و نتایج ذیل به دست آمده است.

۱. صوری (قضاوت افراد مطلع و آگاه).

نگاره ۱. ضریب پایایی پرسش‌نامه به صورت کلی

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.861	.865	39

همان‌گونه که مشاهده می‌شود ضریب (۰.۸۶۱). بیانگر اعتبار خوب پرسش‌نامه پژوهش حاضر می‌باشد. نتایج آلفای کرونباخ برای هر یک از ابعاد مورد نظر در تحقیق به شرح زیر است:

نگاره ۲. ضریب پایایی پرسش‌نامه مؤلفه‌های مناسکی

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.807	.806	20

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، ضریب (۰.۸۰۷) بیانگر اعتبار خوب پرسش‌های این بُعد می‌باشد.

نگاره ۳. ضریب پایایی پرسش‌نامه مؤلفه‌های، دینی، اعتقادی، مذهبی و نگرشی

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.666	.684	12

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، ضریب (۰.۶۶۶) بر اساس نظریه برخی از صاحب‌نظران تحلیل ضریب کرونباخ بیانگر اعتبار متوسط است.

نگاره ۴. ضریب پایایی پرسش‌نامه مؤلفه‌های ملی

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.816	.823	5

همان‌گونه که مشاهده می‌شود ضریب (۰.۸۱۶). بیانگر اعتبار خوب پرسش‌های این بُعد می‌باشد.

۹. تحلیل‌های آماری توصیفی

متغیر و ویژگی‌های مهاجرین قوم هزاره که برای پاسخ‌دادن به پرسش‌نامه در نظر گرفته شد، عبارت‌اند از: سن، جنسیت، تحصیلات، شغل، ولایت، تأهل و مدت مهاجرت. در این قسمت فقط جداول سن و مدت مهاجرت اشاره می‌گردد.

۹-۱. سن پاسخ‌گویان

جدول ۱. فراوانی و درصد از نظر سن

درصد (p)	فراوانی (f)	فراوانی و درصد سن	درصد (p)	فراوانی (f)	فراوانی و درصد سن
۶/۲	۱۴	۴۶ تا ۵۵	۵۵/۱	۱۲۴	از ۱۵ تا ۲۵
۰/۹	۲	۵۶ تا ۶۵	۱۴/۱	۳۲	از ۲۶ تا ۳۵
			۲۳/۶	۵۳	از ۳۶ تا ۴۵

بر اساس داده‌های جدول مشاهده می‌شود که پرسش‌نامه میان مهاجرین دارای سن ۱۵ الی ۶۵ سال توزیع شده است که برای سهولت در کار به پنج گروه با فاصله ده سال تقسیم شده‌اند.

۹-۲. جنسیت پاسخ‌گویان

جدول ۲. فراوانی و درصد از نظر جنسیت

نامشخص	زن	مرد	جنسیت فراوانی و درصد
۱۸	۳۹	۱۶۸	فراوانی (F)
۱۸/۵	۲۵/۵	۷۴/۷	درصد (P)

بر اساس آمار به دست آمده ۷۴.۷٪ مردان و ۲۵.۵٪ زنان می‌باشد.

۹-۳. مدت مهاجرت پاسخ‌گویان

جدول ۳. فراوانی و درصد مدت مهاجرت

درصد	فراوانی	فراوانی و درصد مدت مهاجرت	درصد (P)	فراوانی (F)	فراوانی و درصد مدت مهاجرت
۴۴/۹	۱۰۱	۱۶-۲۰	۱۸	۴	بی‌جواب
۱۷/۳	۳۹	۲۱-۲۵	۳/۶	۸	۱-۵
۱۱/۶	۲۶	۲۶-۳۰	۴	۹	۶-۱۰
۴	۹	۳۱-۳۵	۱۲/۹	۲۹	۱۱-۱۵

مدت مهاجرت پاسخ‌گویان با توجه به زمان مهاجرت‌شان، در هشت گروه پنج‌ساله، از ۱ تا ۳۵ سال تقسیم‌بندی شده است که با توجه به آمار به دست آمده، بیشترین زمان مهاجرت را از ۱۶ تا ۲۰ سال معادل ۴۴/۹٪ و کمترین زمان را ۱ تا ۵ سال مساوی با ۳/۶٪ تشکیل می‌دهد.

۹-۴. سنجش بین نسلی

مجموع شرکت‌کنندگان پرسش‌نامه به دو نسل ۱ و ۲ تقسیم‌بندی شده و مراد از نسل ۱ از ۱۵ تا ۲۵ سال و مراد از نسل ۲ از ۲۶ سال به بالا می‌باشند.

جدول ۴. توزیع فراوانی مربوط به سنجش بین نسلی

درصد (P)	فراوانی (f)	درصد فراوانی نسل
۱/۸	۴	بی‌جواب
۵۴/۴	۱۲۴	از ۱۵ تا ۲۵
۴۳/۹	۱۰۰	از ۲۶ به بالا

بر اساس آمار به دست آمده، بیشترین درصد فراوانی مربوط به نسل اول مساوی با

(۵۴/۴٪) و نسل دوم مساوی با (۴۳/۸٪) می‌باشد. در مرحله بعد کسانی که اصلاً نسبت به سن شان نظری ارائه نکرده‌اند با (۱/۸) قرار دارند.

۱۰. تحلیل آماری استنباطی

برای تحلیل آزمون فرضیه‌ها، از آزمون T با دو نمونه مستقل استفاده شد؛ زیرا آزمون T نمونه‌های مستقل برای مقایسه و سنجش گروه‌های سنی با یکدیگر و ارتباط آن‌ها با مؤلفه‌ها و متغیرها برای دست‌یابی به نتیجه فرضیه‌ها است (اخوان محمدی، ۱۲۹۲: ص ۲۴).

۱۰-۱. آزمون فرضیه فرعی اول با آزمون T با دو نمونه مستقل

به نظر می‌رسد نباید تفاوت معناداری از نظر هویت ملی بین دو نسل مشاهده گردد. نتیجه آزمون شامل دو خروجی می‌باشد. خروجی اول جدول (Group Statistics) می‌باشد که آمار توصیفی مربوط به دو گروه سنی از ۱۵ تا ۲۵ سال و گروه دوم از ۲۶ تا ۶۵ سال می‌باشد.

آمار توصیفی نتایج آزمون T با دو نمونه مستقل هویت ملی دو نسل اول و دوم مهاجران قوم هزاره

Group Statistics

	گروه ۱ و ۲	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
gammelli1	1.00	124	22.3387	5.95769	.53502
	2.00	100	21.3900	5.02096	.50210

براساس اطلاعات جدول میانگین دو جامعه و گروه سنی معادل ۲۲.۳۳۸۷ (گروه سنی ۱۵ تا ۲۵ سال) و ۲۱.۳۹ (گروه سنی ۲۶ تا ۶۵ سال) می‌باشد.

خروجی دوم جدول (Independent Samples Test) می‌باشد که مربوط به آمار استنباطی است و حاوی نتایج آزمون بوده و شامل دو قسمت می‌باشد: قسمت اول، به آزمون تساوی واریانس دو جامعه می‌پردازد و قسمت دوم، نتایج آزمون تساوی میانگین دو جامعه را برای هر دو حالت تساوی و عدم تساوی واریانس نشان می‌دهد.

فرضیه آماری مربوط به آزمون تساوی واریانس دو جامعه (آزمون Levene) به صورت زیر می‌باشد:

نتایج آزمون T با نمونه‌های جفت تفاوت هویت ملی قوم هزاره بر اساس تفاوت وضعیت مهاجرت

$$\begin{cases} H_0: \sigma^2_f = \sigma^2_m \\ H_1: \sigma^2_f \neq \sigma^2_m \end{cases}$$

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances							95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig.	T	Df	Sig. (tailed-2)	Mean difference	Stderror Difference	Lower	Upper
گروه سنی+ جمع مؤلفه‌های ملی	.223	.638	1.270	222	.206	.94871	.74722	.52384	2.42126
			1.293	221.552	.197	.94871	.73372	.49725	2.39467

طبق نتایج به دست آمده خروجی، Sig مرتبط به آزمون لیون^۱ مساوی با (۰/۶۳۸) و بزرگتر از سطح معناداری ۵ درصد می‌باشد. در نتیجه فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته می‌شود.

ستون اختلاف میانگین (Mean Difference) در نگاره دوم که برابر با عدد (۰/۹۴۸۷۱) می‌باشد، از اختلاف میانگین دو گروه ۱ و ۲ در نگاره اول محاسبه شده است.

1. Leven.

بر اساس اطلاعات سطر اول جدول ۲-۳-۴-۳-۲ Sig آزمون تساوی میانگین با فرض تساوی واریانس برابر با (۰.۲۰۶) مربوط به گروه اول و (۰.۱۹۷) مربوط به گروه دوم کمتر از (۰.۰۵) است. بنابراین فرض (H) رد می‌شود. نتیجه می‌گیریم که تفاوت بین میانگین‌ها با احتمال ۹۵ درصد معنی‌دار است و ادعای تفاوت هویت ملی دو نسل مهاجران قوم هزاره در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود.

به عبارت دیگر، مقدار میانگین دو گروه و یا دو جامعه بر حسب متغیر Grouping متفاوت است. بنابراین، می‌توان گفت متغیر مستقل؛ مهاجرت (Grouping) بر متغیر وابسته؛ هویت ملی (Test variable) تأثیر گذار است.

با توجه به مقادیر حد بالا (upper) و حد پایین (Lower) می‌توان گفت: حد بالا در این نتیجه به دست آمده، مثبت و حد پایین، منفی است. بنابراین، تفاوت میانگین دو جامعه معنی دار نبوده و تساوی میانگین دو جامعه پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر:

$$1\mu_2=0 \rightarrow \mu_1=\mu_2$$

۲-۱۰. آزمون فرضیه دوم با آزمون T با دو نمونه مستقل

به نظر می‌رسد، دوری از وطن و کاهش جامعه‌پذیری بومی تأثیر منفی بر نسل دوم مهاجران از نظر هویت دینی و اعتقادی گذاشته است.

جدول ۲-۳.۵. آمار توصیفی نتایج آزمون T با دو نمونه مستقل هویت دینی

و اعتقادی قوم هزاره با توجه به عنصر تفاوت از نظر مهاجرت

Group Statistics

سن ۱ و ۲	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
گروه سنی ۱ و ۲ = مهاجرت + جمع مؤلفه هویت دینی و اعتقاد	124	15.5887	3.49451	.31382
	100	15.6300	3.68358	.36836

بر اساس جدول (Group Statistics)، میانگین گروه سنی نسل اول مساوی با (۱۵.۵۸۸۷) و گروه دوم معادل (۱۵.۶۳۰۰) دهم درصد می‌باشد.

آمار استنباطی نتایج آزمون T با دو نمونه مستقل تأثیر مهاجرت هویت دینی و اعتقادی قوم هزاره

	Levene's Test for Equality of Variances							95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig	T	Df	Sig (tailed-2)	Mean difference	Stderror Difference	Lower	Upper
مهاجرت + جمع مؤلفه‌های هویت	1.522	.219	-.086	222	.932	-.04129	.48118	-.98955	.90697
دینی - اعتقادی			-.085	207.0	.932	-.04129	.48391	-.99531	.91273

طبق نتایج به دست آمده، Sig مرتبط به آزمون لیون^۱ مساوی با (۰/۲۱۹) و کوچک‌تر از سطح معناداری ۵ درصد می‌باشد. در نتیجه، فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته نمی‌شود. ستون اختلاف میانگین (Mean Difference) در نگاره دوم برابر با عدد (-۰/۰۴۱۲۹) می‌باشد که از اختلاف میانگین دو گروه ۱ و ۲ در نگاره اول محاسبه شده است.

بر اساس اطلاعات سطر اول جدول ۴-۳-۶. Sig آزمون تساوی میانگین با فرض تساوی واریانس معادل با (۰/۹۳۲) مربوط به گروه اول و (۰/۹۳۲) مربوط به گروه دوم بیشتر از ۵٪ درصد است. بنابراین فرض (H0) رد نمی‌شود بلکه تأیید می‌گردد. در نتیجه، تفاوت بین میانگین‌ها با احتمال ۹۵ درصد معنی‌دار نیست و ادعای تفاوت هویت دینی و اعتقادی شیعیان و قوم هزاره تقسیم نمونه از حیث مهاجرت در سطح خطای ۵ تا ۶ درصد پذیرفته نمی‌شود.

بر این اساس، می‌توان اذعان کرد که مقدار میانگین دو گروه و یا دو جامعه بر حسب متغیر Grouping متفاوت نبوده است، بنابراین، می‌توان گفت رابطه‌ای بین مهاجرت (Grouping) و هویت دینی و اعتقادی (Test variable) وجود ندارد.

1. Leven.

با توجه به مقادیر حد بالا (upper) و حد پایین (Lower) می‌توان گفت: حد بالا در این نتیجه به دست آمده، مثبت و حد پایین، منفی است. بنابراین تفاوت میانگین دو جامعه معنی‌دار نبوده و تساوی میانگین دو جامعه پذیرفته می‌شود.

$$2=0$$

$$1\mu \rightarrow \mu_1 = \mu_2$$

۳-۱۰. آزمون فرضیه سوم با آزمون T با دو نمونه مستقل

به نظر می‌رسد با توجه به دوری از وطن و تحت تأثیر جامعه مهاجر ایرانی‌پذیر، هویت هنجاری - رفتاری در نسل دوم افغانی ضعیف‌تر از نسل اول باید باشد.

جدول آمار توصیفی نتایج آزمون T با نمونه‌های جفت تفاوت مهاجران

از نظر هویت هنجاری رفتاری قوم هزاره

Group Statistics

	سن = مهاجرت	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	گروه سنی + جمع مؤلفه‌های هنجاری	124	11.2742	2.66668	.23948
	- رفتاری	100	11.5900	2.97157	.29716

بر اساس جدول فوق میانگین گروه سنی نسل اول مساوی با (۱۱.۲۷۴۲) و گروه دوم معادل (۱۱.۵۹۰۰) دهم درصد می‌باشد. *پژوهش‌های علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

آمار استنباطی نتایج آزمون T با دو نمونه مستقل مهاجرت بر ابعاد هنجاری و رفتاری قوم هزاره

	Levene's Test for Equality of Variances							95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig	T	Df	Sig (2-tailed)	Mean difference	Stderror Difference	Lower	Upper
مهاجرت + جمع مؤلفه‌های هنجاری	.000	.986	-.837	222	.403	-.31581	.37724	-1.05923	42762.
- رفتاری			-.837	201.084	.409	-.31581	.38164	-1.06834	.43673

طبق نتایج به دست آمده، Sig مرتبط به آزمون لیون^۱ مساوی با ۰/۹۸۶ و بزرگتر از سطح معناداری ۵ درصد می باشد. در نتیجه، فرض برابری واریانس ها پذیرفته می شود.

ستون اختلاف میانگین (Mean Difference) در نگاره دوم برابر با عدد (۰/۳۱۵۸۱-) می باشد که از اختلاف میانگین دو گروه ۱ و ۲ در نگاره اول محاسبه شده است.

براساس اطلاعات سطر اول جدول، Sig آزمون تساوی میانگین با فرض تساوی واریانس معادل با (۰/۴۰۳) مربوط به گروه اول و (۰/۴۰۹) مربوط به گروه دوم کمتر از ۵ درصد است. بنابراین فرض H_0 رد می شود. نتیجه می گیریم که تفاوت بین میانگین ها با احتمال ۹۵ درصد معنی دار است و ادعای تفاوت دو نسل مهاجران از نظر هنجاری و رفتاری قوم هزاره در سطح خطای ۵ تا ۶ درصد پذیرفته می شود.

به عبارت دیگر می توان اذعان کرد که مقدار میانگین دو گروه و یا دو جامعه بر حسب متغیر Grouping متفاوت است. بنابراین متغیر تفاوت دو نسل از نظر مهاجرت (Grouping) بر متغیر وابسته؛ نگرش و رفتار (Test variable) تأثیر گذار است. با توجه به مقادیر حد بالا (upper) و حد پایین (Lower) می توان گفت: حد بالا در این نتیجه به دست آمده، مثبت و حد پایین، منفی است. بنابراین، تفاوت میانگین دو جامعه معنی دار نبوده و تساوی میانگین دو جامعه پذیرفته می شود به عبارت دیگر:

$$\mu_1 = \mu_2 \rightarrow \mu_1 - \mu_2 = 0$$

۴-۱۰. آزمون فرضیه چهارم با آزمون T با دو نمونه مستقل

به نظر می رسد مشکلات ناشی از قرار گرفتن در اقلیت و نداشتن تجربه، زیستی سختی را در محیط بومی نسل دوم ایجاد کرده و موجب افزایش تعلقات قومی شده باشد.

1. Leven.

آمار توصیفی نتایج آزمون T با دو نمونه مستقل تأثیر مهاجرت بر تعلقات فرهنگی قومی

Group Statistics

گروه ۱ و ۲=مهاجرت	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
نسل ۱	124	60.2823	12.68413	1.13907
نسل ۲	100	52.0700	12.59810	1.25981

طبق جدول (Group Statistics) میانگین گروه سنی نسل اول با ۱۲۴ نفر مساوی با (۶۰.۲۸۲۳) و گروه دوم با ۱۰۰ نفر معادل (۵۲.۰۷۰۰) دهم درصد می‌باشد.

آمار استنباطی نتایج آزمون T با دو نمونه مستقل تأثیر مهاجرت بر تعلقات فرهنگی قوم هزاره

	Levene's Test for Equality of Variances							95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig	T	Df	Sig (tailed-2)	Mean difference	Stderror Difference	Lower	Upper
مهاجرت + جمع مؤلفه‌های تعلقات فرهنگی بومی	.056	.812	4.832	222	.000	8.21226	1.69966	4.86273	11.56178
			4.835	212.645	.000	8.21226	1.69841	4.86438	11.56014

طبق نتایج به دست آمده، Sig مرتبط به آزمون لیون^۱ مساوی با ۰/۸۱۲ و بزرگ‌تر از سطح معناداری ۵ درصد می‌باشد. در نتیجه، فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته می‌شود. ستون اختلاف میانگین (Mean Difference) در نگاره دوم که برابر با عدد (۸.۲۱۲۲۶) می‌باشد که از اختلاف میانگین دو گروه ۱ و ۲ در نگاره اول محاسبه شده است.

1. Leven.

بر اساس اطلاعات سطر اول جدول Sig آزمون تساوی میانگین با فرض تساوی واریانس معادل با (۰/۰۰۰) مربوط به گروه اول و (۰/۰۰۰) مربوط به گروه دوم کمتر از ۵ درصد است. بنابراین، فرض H_0 رد می‌شود. نتیجه می‌گیریم که تفاوت بین میانگین‌ها با احتمال ۹۵ درصد معنی‌دار است و ادعای تفاوت دو نسل مهاجران از نظر پای‌بندی به تعلقات فرهنگی بومی در سطح خطای ۵ تا ۶ درصد پذیرفته می‌شود.

نتیجه‌گیری

مهاجرت، پدیده‌ای اجتماعی است که در بسیاری از موارد به مسئله اجتماعی قابل بررسی است. مهاجرت پناه‌جویان افغانی به ایران از بسیاری جهات متفاوت با مهاجرت اتباع بیگانه به کشورهای همسایه در اثر وضعیت جنگ، خشونت و بحران‌های اجتماعی است. مهاجران پناه‌جو بر خلاف رویه رایج در کشور مهاجرپذیر و میزبان در محل ویژه‌ای تحت عنوان اردوگاه و امثال آن اسکان نیافتند بلکه علائق عمیق دینی و مذهبی و تعلقات فرهنگی و اشتراکاتی مانند تاریخ مشترک، زبان مشترک و مذهب و دین مشترک موجب گردید تا مهاجران در اقصی نقاط کشور پراکنده شوند. مهاجرت هم‌چنین خالی از دردسر برای مهاجران و بومیان میزبان هم نیست. پدیده بیگانگی ملی، در اقلیت قرار داشتن، مشکلات اقتصادی، فرهنگی کشور میزبان، فرهنگ عمومی را به نگاه منفی نسبت به مهاجران سوق می‌دهد. هم‌چنین خود را در اقلیت دیدن، زمینه احساس ناخوشی از وضعیت و استنتاجات مبتنی بر پیش‌داوری‌ها و طرح‌واره‌های غلط و غیرواقعی را فراهم می‌کند که می‌تواند سبب تقابل در تعاملات اجتماعی و شدت بخشیدن به نارضایتی‌های طرفین گردد. از سوی دیگر، تجربه زیست متفاوت نسل اول و دوم مهاجرین، تعلقات و هویت‌های متفاوت ملی - مذهبی را موجب می‌شود. بی‌تردید نسل اول که سختی در کشور خود را تجربه کرده، با ناسازگاری‌های کشور مهاجرپذیر راحت‌تر کنار می‌آید ولی نسل دوم آرزو می‌کند در محیطی بدون تبعیض ناشی از بیگانگی زندگی را بگذرانند. از سوی دیگر، آن‌س مهاجران نسل اول با آداب و رسوم و هنجارهای فرهنگی نوستالوژی فرهنگی و هویتی او را تقویت می‌کند و خود را در وضعیت جدید با تجربه زیستی گذشته‌اش تسلی می‌دهد؛ در حالی که

نسل دوم از چنین تجربه‌ای بی‌بهره است و خود را در وضعیت هنجاری و رفتاری کشور مهاجرپذیر همراه می‌بیند و جامعه‌پذیری او بر مبنای کشور مهاجرپذیر شکل می‌گیرد. این گونه امور، هویت متفاوتی برای نسل اول و دوم مهاجران پدید می‌آورد. بر این اساس در این تحقیق به رغم آن‌که از نظر هویت مذهبی تفاوت قابل ملاحظه‌ای مشاهده نشد، ولی تفاوت معنادار از نظر تعلقات قومی - فرهنگی مشاهده گردید.

کتابنامه

۱. آشوری، داریوش (۱۳۸۰)، تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ، تهران: نشر آگاه.
۲. آوتویت، ویلیام و تام باتامور (۱۳۹۲)، فرهنگ علوم اجتماعی قرن بیستم، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
۳. اخوان محمدی، محسن (۱۳۹۲)، آزمون فرضیه با نرم‌افزار spss، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
۴. اونز، انبل‌نس و رونی، براین جی (۱۳۸۹)، روش‌های تحقیق در روان‌شناسی، ترجمه: اسماعیل سعدی‌پور و فاطمه رسولی، تهران: نشر سروش.
۵. اوومن، تی.کی (۱۳۷۸)، شهروندی، ملیت، قومیت، ترجمه: مصطفی امیری، تهران: مؤسسه مطالعات ملی.
۶. بختیاری، محمدعزیز (۱۳۸۵)، شیعیان افغانستان، قم: نشر شیعه‌شناسی.
۷. بلخی، برمک (۱۳۹۲)، مقدمه‌ای بر شناخت هزاره‌ها، کابل: انتشارات گوهر.
۸. پانوف، میشل وبرن (۱۳۸۲)، فرهنگ مردم‌شناسی، ترجمه: اصغر عسکری خانقاه، تهران: نشر سمت.
۹. پورکتابی، حبیب و رضا صفیری شالی (۱۳۸۸)، راهنمای جامع کاربرد spss در تحقیقات پیمایشی، چ ۲، تهران: نشر لویه.
۱۰. پولادی، حسن (۱۳۸۷)، هزاره‌ها، ترجمه: علی عالمی کرمانی، چ ۲، تهران: محمدابراهیم شریعتی.
۱۱. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۴)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: نشر سمت.
۱۲. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۸۸)، لغت‌نامه دهخدا، ج ۱۲، بی‌نا، تهران: دانشگاه تهران.
۱۳. سکارن، اوماس (۱۳۹۲)، روش‌های تحقیق در مدیریت، ترجمه: محمد صائبی و محمود شیرازی، چ ۱۲، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی ریاست جمهوری.
۱۴. شارع‌پور، محمود (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی شهری، چ ۲، تهران: نشر سمت.

۱۵. عمید، حسن (۱۳۸۴)، فرهنگ عمید، ج ۳، چ ۱۰، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۶. فرهنگ، سیدمحمدحسین (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی شیعیان افغانستان، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی .:
۱۷. فکوهی، ناصر (۱۳۸۷)، انسان‌شناسی شهری، تهران: نشر نی.
۱۸. کوئن، بروس (۱۳۸۴)، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه: غلام‌عباس توسلی و رضا فاضل، تهران: نشر سمت.
۱۹. معلوف، لوئیس (۱۳۶۴)، المنجد، ج ۲، چ ۲، تهران: انتشارات اسماعیلیان.
۲۰. میرزایی، خلیل (۱۳۹۳)، فرهنگ توصیفی علوم اجتماعی، تهران: نشر فوژان.

